

dr Kamil Pietrasik

Towarzystwo Azji i Pacyfiku

e-mail: kamilpietrasik@interia.pl

<https://orcid.org/0000-0002-8579-0659>

*Turkey's Relations with the Middle East.
Political Encounters after the Arab Spring,*
eds. Hüseyin Işıksal, Oğuzhan Göksel, Springer
International Publishing, Cham 2018, ss. 220

Wydarzenia na Bliskim Wschodzie, które rozpoczęły się pod koniec 2010 roku w Tunezji, spowodowały, iż wiele państw na świecie musiało radykalnie zmienić postrzeganie poszczególnych krajów dotkniętych tymi demonstracjami, czy też jak się później okazało przemianami ustrojowo-społecznymi, do jakich doszło między ówczesnymi rządzącymi a niezadowolonym tłumem m.in. w Libii, Iraku, Syrii czy Egipcie. Ale przede wszystkim istniała potrzeba zmiany kursu polityki zagranicznej wobec państw z obszaru Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (MENA), przez które przetoczyła się wówczas fala walk pomiędzy rządzącymi a ludnością cywilną. Na przykład Włochy nie mogły wówczas utrzymywać dobrych relacji z Libią rządzoną przez Muammara Kaddafiego, a Francja z Syrią, w której władzę od wielu lat sprawuje rodzina Assadów.

Nie ulega wątpliwości, że liczne badania, analizy eksperckie czy studia poświęcone wydarzeniom Arabskiej Wiosny przyczyniły się do wzbogacenia literatury przedmiotu dotyczącej Bliskiego Wschodu. Nie będzie tajemnicą, iż inspiracją do pojawienia się omawianej książki były właśnie wyżej przedstawione wydarzenia, które mają swój początek w 2011 roku.

Recenzowana praca została zredagowana w trzech częściach po cztery artykuły w każdej. Oğuzhan Göksel, autor wstępu, wskazuje w nim na fakt, iż od czasu powstania arabskiego w 2011 roku Bliski Wschód (jego szybko zmieniająca się sytuacja polityczna) był kluczowym ośrodkiem skupiającym uwagę mediów i środowisk akademickich.

Dalej porusza on kwestie dotyczące przyjętego stanowiska państwa tureckiego względem krajów bliskowschodnich ogarniętych wojnami domowymi, a także przedstawia kurs polityczny wobec organizacji terrorystycznej, tzw. Państwa Islamskiego, w Syrii i Iraku. Oğuzhan Göksel dokonuje także pokrótce przeglądu stanu dotychczasowej literatury poruszającej aspekty nie tylko tureckiej polityki zagranicznej w trakcie Arabskiej Wiosny, lecz także innych krajów bliskowschodnich. Zdaniem autora, zbiór ten miał być miejscem, w którym naukowcy mogli zaprezentować wyniki swoich badań oparte na nowych ramach pojęciowych, ostatecznie dążąc do zakwestionowania wielu panujących dogmatów i konwencjonalnych porozumień w dziedzinie tureckiej polityki zagranicznej i polityki Bliskiego Wschodu (s. 4).

Pierwszą część zatytułowaną *The Turkish Model and the Arab Spring* otwiera artykuł jednego z redaktorów naukowych omawianej pracy, Hüseyina İşıksala – *Turkish Foreign Policy, the Arab Spring, and the Syrian Crisis: One Step Forward, Two Steps Back*. Jest on próbą analizy tureckiej polityki zagranicznej za rządów partii AKP w związku z arabską wojną oraz wojną domową w Syrii. Autor pokusił się również o wyjaśnienie i wyszczególnienie głównych filarów polityki zagranicznej tureckiej AKP.

Kolejny artykuł w niniejszej części, *Eurocentrism Awakened: The Arab Uprisings and the Search for a “Modern” Middle East* autorstwa O. Göksela, to swego rodzaju analiza oraz krytyka literatury poświęconej powstaniom arabskim, szczególnie temu ostatniemu, które miało miejsce od 2011 roku. Autor stwierdza, iż: „nadmierny entuzjazm zachodnich mediów i rządów w promowaniu tureckiego modelu ujawnia granice ich zrozumienia złożoności społeczeństw oraz zawilości powstałych w regionie MENA”¹ (s. 34).

Tekst *The Rise and Fall of the Turkish Model for the Middle East* autorstwa Stefano M. Torelliego jest próbą zobrazowania tureckiego modelu politycznego. Zdaniem badacza jest on wynikiem specyficznej historii politycznej i społeczno-ekonomicznej, która przejawia się w pewnym kontekście narodowym. Autor proponuje tezę mówiącą, iż: „głębokie zmiany tylko w samym świecie arabskim doprowadziły do zmiany tureckiej polityki zagranicznej, ponieważ Turcja nie mogła pozostać odporna na regionalne wstrząsy dotyczące jej granicy państwowej (np. syryjski kryzys związany z uchodźcami)”² (s. 53).

W kolejnym tekście, *Ties that Bind: Popular Uprisings and the Politics of Neoliberalism in the Middle East*, Cemal Burak Tansel podnosi argument mówiący, że kwestie ekonomii politycznej mają kluczowe znaczenie dla zrozumienia podstawowych przyczyn powstań społecznych, a także dla trwałych wyzwania stojących przed skonsolidowanym tłumem. Głównymi celami tego artykułu są: skonkretyzowanie powiązań między procesami neoliberalizacji a walkami, które zyskały popularność w środowiskach niezadowolonych,

---

1 Tłumaczenie własne autora recenzji.

2 Tłumaczenie własne autora recenzji.

przedstawienie wspólnych działań, będących podstawą do podjęcia walki z rządzącymi oraz ukazanie zadań, z jakimi miano do czynienia na przestrzeni ostatnich lat w regionie MENA. Autor skupia się głównie na analizie postawy niezadowolonego tłumu zgromadzonego na placu Tahrir w Egipcie (2011 rok) i tureckim placu Taksim (2013 rok).

Drugą część pracy *Turkey's Relations with Middle Eastern Powers After the Arab Spring* otwiera artykuł H. Işıksala *Political Chaos in Iraq, ISIS, and Turkish Foreign Policy: The High Cost of the Westphalian Delusion*. Autor po przedstawieniu aktywności organizacji terrorystycznej – Państwa Islamskiego (ISIS) w Iraku, która spowodowała chaos w tym kraju, skoncentrował się głównie na rozwinięciu problematycznym dotyczącym obecności ISIS i na wycienieniu mocnych oraz słabych stron tej organizacji terrorystycznej na obszarze państwa irakijskiego. W końcowej części artykułu omawia rolę i pozycję Turcji w irakijским chaosie, przedstawiając sukcesy i porażki tureckiej polityki zagranicznej w Iraku w odniesieniu do konfrontacji z ISIS.

Artykuł *The Arab Spring and Turkish-Iranian Relations, 2011-2016* autorstwa Süleymana Elika jest próbą zobrazowania relacji turecko-irańskich w latach 2011-2016 w odniesieniu do wydarzeń Arabskiej Wiosny czy obecności ISIS w Syrii i Iraku. Badacz notuje, iż: „Tureccy politycy uważają, że długo zapomniane socjoekonomiczne oraz polityczne frustracje napędzały bezprecedensową mobilizację masowego tłumu na tak zwanej «arabskiej ulicy» (tj. w krajach, które doświadczyły protestów na dużą skalę, takich jak: Tunezja, Egipt, Jemen, Syria, Libia i Iran – w przyp. S. Elik)” (s. 105).

Konstantinos Zarras w swoim tekście *Assessing the Regional Influence and Relations of Turkey and Saudi Arabia After the Arab Spring* skupia się na analizie trwających procesów transformacji na Bliskim Wschodzie od czasu zainicjowania wydarzeń Arabskiej Wiosny oraz ocenia relacje turecko-saudyjskie. Zdaniem autora Turcja i Arabia Saudyjska zaczęły odgrywać ważną rolę na Bliskim Wschodzie. Czytelnik napotyka tym samym na analizę polityki zagranicznej Turcji i Arabii Saudyjskiej w czterech regionalnych kwestiach: wojna domowa w Syrii, konflikt w Iraku, wewnętrzna sunnicko-szyicka rywalizacja w regionie oraz powstrzymanie Iranu.

Nikos Christofis w artykule *Turkey, Cyprus, and the Arab Uprisings* wyjaśnia przede wszystkim szczegóły sposobu prowadzenia polityki przez turecką partię rządzącą AKP wobec kwestii cypryjskiej i konfliktu z państwem greckim. Autor dokonuje retrospekcji i wraca do lat 50. XX wieku, kiedy to Cypr stał się częścią polityki krajowej i zagranicznej państwa tureckiego, oraz okresu, gdy turecka elita zajęła się kwestią tego państwa. Jest to o tyle ciekawe, iż użycie aspektów historycznych może pomóc w lepszym zrozumieniu teraźniejszości i roli Cypru w polityce państwa tureckiego. Warto pamiętać, iż kwestie te zostały omówione w 2018 roku, a obecnie (kwiecień 2021 roku) polityka turecka względem Cypru może być inna, a relacje grecko-tureckie jeszcze bardziej napięte.

Warto odnotować fakt, iż od połowy marca 2021 roku współpraca np. na płaszczyźnie wojskowej między Saudyjczykami a Grekami jest dobra, zaś między Grekami a Turkami pogorszyła się.

Trzecia część omawianej pracy została zatytułowana *Turkey's Domestic Politics and Relations with Non-State Actors of the Middle East*. Otwiera ją artykuł Michelangelo Guidy i O. Göksela, *Reevaluating the Sources and Fragility of Turkey's Soft Power After the Arab Uprisings*. Autorzy pochylają się nad turecką *soft power*, która jest realizowana względem regionu MENA.

Artykuł *Comparing the Political Experiences of the Justice and Development Party in Turkey and the Muslim Brotherhood in Egypt* Hakana Köniego jest próbą przeanalizowania doświadczeń politycznych tureckiej AKP i Bractwa Muzułmańskiego w Egipcie. Autor wyszczególnia cechy charakterystyczne wyżej wspomnianych organizacji muzułmańskich oraz wskazuje na ich zasadnicze różnice. Hakan Köni uważa, że: „Ruchy socjopolityczne o charakterze «konserwatywnym» mają podobny charakter działalności politycznej, szczególnie te, które funkcjonują w krajach rozwijających się, takich jak Turcja i Egipt”³ (s. 169).

Nathaniel Handy w *Turkey's Evolving Relations with the Kurdish Regional Government (KRG) of Iraq Since the Arab Spring* dokonuje analizy historii stosunków tureckich z kurdyjską częścią Iraku. Wskazuje, jak wyglądał rozwój powiązań gospodarczych od początku lat 80. XX wieku do XXI wieku, a także dąży do ukazania kierunku głębszego zaangażowania politycznego po 2008 roku przez państwo tureckie na obszarach zamieszkałych przez irakijskich Kurdów.

The Arab Spring and the Emergence of a New Kurdish Polity in Syria to opracowanie autorstwa Şerefa Kavaka. Tym tekstem chciał on rzucić światło na fakt, iż Kurdowie stają się coraz bardziej widocznym aktorem w regionie MENA, odgrywającym znaczącą rolę w walce z ISIS w Syrii.

Na zakończenie niniejszej pracy w konkluzji zatytułowanej *Turkey and the Middle East in an Age of Turbulence* H. Işıksal wskazuje na kilka interesujących faktów dotyczących państwa tureckiego. Po pierwsze, od czasu ustanowienia Republiki Turcji w 1923 roku turecka polityka zagraniczna opierała się głównie na westernizacji, równowadze sił i zachowaniu zasad *status quo*. Po drugie, polityka zagraniczna tego państwa po 2002 roku staje się być bardziej proaktywna, wielowymiarowa i asertywna w odniesieniu do własnych priorytetów politycznych. I po trzecie, najważniejszym aspektem nowej polityki zagranicznej Turcji jest zasada: „żadnych kłopotów z polityką sąsiadów”, która głosi, że najważniejszym celem Turcji jest bycie „krajem strategicznym” (s. 211). Na niemalże sam koniec omawianej pracy autor dodaje: „Uznając złożoność analizy tych tematów,

---

3 Tłumaczenie własne autora recenzji.

niniejszy tom próbował w niewielkim stopniu przyczynić się do krytycznego zrozumienia tureckiej polityki zagranicznej w ogóle oraz do stosunków Turcji z krajami Bliskiego Wschodu po AW⁴ (s. 219). Dzieli się on również wskazówkami istotnymi dla przyszłych badaczy, którzy zajmą się polityką zagraniczną kraju zaliczanego do obszaru MENA, a także ogólnymi uwarunkowaniami w tych krajach powstałych po 2010 roku.

Kończąc niniejszą recenzję, należy wskazać, że praca ta, pod redakcją naukową dwóch wybitnych tureckich politologów, stanowi cenne źródło informacji na temat relacji państwa tureckiego z krajami bliskowschodnimi, a także wskazuje na potrzebę utrzymywania relacji Turcji z krajami Bliskiego Wschodu. Publikacja ma charakter naukowy, zaś jej redaktorzy mają nadzieję, że zostanie ona wykorzystana do dalszego wnikliwego badania i szczegółowego rozpatrywania stanu korelacji Turcji z Iranem lub Arabią Saudyjską czy dokładniejszego zobrazowania tureckiej polityki względem mniejszości kurdyjskiej w Iraku. Niniejsza książka ma cenny wkład teoretyczny w anglosaską literaturę przedmiotu dotyczącą tureckiej polityki zagranicznej oraz rolę Turcji w regionie. Każdy, kto zechce poszerzyć swoją wiedzę na temat polityki wewnętrznej i zagranicznej Turcji oraz poznać jej mocne i słabe strony względem krajów MENA, powinien sięgnąć po tę pozycję.

Słowa kluczowe: Turcja; Europa; Kaukaz; Arabska Wiosna; polityka; Bliski Wschód

Keywords: Turkey; Europe; Caucasus; Middle East; Arab Spring; politics

---

4 Tłumaczenie własne autora recenzji.